

Türkiye’de İletişim Bilimleri Adına Bir İlk Girişim: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi’nin Kuruluşu ve Açıköğretim Fakültesi’ne Dönüşümü

Fırat GÜNEŞ*

Öz

Türkiye’de yaklaşık 70 yıllık bir maziye sahip olan iletişim bilimleri tecrübesi, bulunduğu konum, gerçekleştirilen ilkler, oluşturduğu dönüm noktaları ve literatür birikimi gibi çeşitli önemli noktaları bünyesinde barındırmaktadır. Türkiye iletişim bilimleri tarihi adına bir ilk girişimi olan Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi bu tarihsel süreç içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada İletişim Bilimleri Fakültesi’nin kuruluş felsefesi, fakülteye biçilen rol, fikişel altyapı ve eğitim modelleri kapsamında incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İletişim Bilimleri, İletişim Bilimleri Fakültesi, Açıköğretim Fakültesi, Atatürkçü Kişilik, İnal Cem Aşkun.

* Bağımsız Araştırmacı, Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, firatgunes_1991@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-3773-8725

A First Experiment on behalf of Communication Sciences in Turkey: Foundation of Anadolu University Faculty of Communication Sciences and its Conversion to Açıköğretim Faculty

Fırat GÜNEŞ

Abstract

The experience of communication sciences has a history of approximately 70 years in Turkey. It includes various important points such as its location, the first realized, the turning points it has created, and the accumulation of literature. Anadolu University Faculty of Communication Sciences, which is the first attempt on behalf of the history of communication sciences in Turkey, has an important place in this historical process in order to realize a first in the field. In this study; The founding philosophy of the Faculty of Communication Sciences, the role assigned to the faculty, intellectual infrastructure and educational models are examined.

Keywords: Communication Sciences, Faculty of Communication Sciences, Açıköğretim Faculty, Atatürkist Personality, İnal Cem Aşkun.

Giriş

Olayların, olguların ve eylemlerin bir bağ içerisinde hareket etmesi, her sonucun bir nedene bağlanması veya neticenin bir sebebe ihtiyaç duyularak açıklanması durumu felsefik bir argüman olarak karşımıza çıksa da olguları açıklamamıza önemli ölçüde yardımcı olan bir düşünce yürütme biçimidir. Bilimlerin ortaya çıkışını da bu neden-sonuç ilişkisi içerisinde izah etmek, olguları anlamlandırmak adına mühimdir. Bu bakış açısı ile iletişim düşüncesinin bir disipline dönüşmesi siyasal, sosyal, ekonomik ve teknik nedenlerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.¹

İletişim teknolojilerinde meydana gelen teknik ilerlemeler, kitleye ulaşmak, güçlü propaganda kampanyaları yürütmek adına önemli bir alan yaratmıştır. Bu durum ise “iletişim” olgusunun, gerek bilimsel zeminde gerekse siyasal zeminde daha güçlü ele alınmasını gerektirmiştir. İletişimin bir bilim dalı olarak irdelenmesi, akademik ekollerin oluşması ve alana dair akademik birikimin sağlanması da tarihin, bilgi birikiminin, sosyolojik gerçekliğin ve teknik ilerlemenin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Mevcut gelişmeler ilerleyen dönemde Türkiye’de de karşılık bulmuştur. Türkiye özelinde iletişim bilimlerine dair ilk akademik çalışma özelliğini, Ahmet Emin Yalman’ın 1914 yılında kaleme aldığı ve Colombia Üniversitesi tarafından doktora yeterliliği sağlanan “Development of Modern Turkey by Measured by Its Press”² adlı doktora çalışması taşısa da üniversite düzeyinde iletişim eğitiminin verilmesi 1950’li yılları bulmuştur. Bu doktora çalışması, “Modern Türkiye’nin Gelişim Sürecinde Basın 1831-1913” adıyla 2018 yılında Türkçeye çevrilmiştir.

1950 yılında İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü’nün kurulması, sonrasında 1965 yılında Ankara Üniversitesi Mülkiye bünyesinden Gazetecilik Enstitüsü’nün çıkması Türkiye’de iletişim eğitiminin verilmesinin ilk örneklerini sunmakla birlikte, alana dair akademik çalışmaların da gerçekleştiği kurumlar olmuştur. Bu dönem; Ünsal Oskay, Aysel Aziz, Oya Tokgöz, Uygur Kocabaşoğlu, Nilgün Abisel gibi Türkiye iletişim bilimleri tarihi adına sembolleşen ve ilerleyen dönemlerde “ilk beşler”³ olarak anılan isimlerin, alana dair doktora düzeyinde çalışmalarını gerçekleştirdiği dönem olmuştur. 1980 yılında ise Türkiye iletişim bilimleri tarihi adına bir ilk gerçekleşmiş, ilk defa bir akademik kurum “iletişim” adını kullanarak fakülteye dönüşmüştür.⁴

1 Michel Bourse ve Halime Yücel (haz.), *İletişim Bilimlerinin Serüveni*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012, s. 19.

2 Hediyeullah Aydeniz, “Türkiye’de Medya ve İletişim Çalışmalarına İlişkin Bir Çerçeve ve Yeni Yönelimler”, *Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler* içinde, Lütfi Sunar (ed.), 2015, s. 265.

3 Oya Tokgöz, “Türkiye’de İletişim Araştırmaları İçinde 1970’li Yıllarda Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde Yapılan İletişim Konusundaki Doktora Tezlerinin Rolü ve Konumu”, *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi*, 2013, c. 1, sy. 1, s. 118.

4 A. Haluk Yüksel, *Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1987 s. 136.

Anadolu Üniversitesi Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi bünyesinde kurulan ve kurucu dekanlığını İnal Cem Aşkun'un yaptığı İletişim Bilimleri Fakültesi; sinema ve televizyon sektörüne yetişmiş eleman kazandırma hedefi ile yola çıkmış, ilerleyen dönemlerde ise Basım ve Yayıncılık, İletişim Sanatları, Eğitim İletişimi gibi iletişim biliminin farklı noktalarında uzmanlık eğitimleri vermiştir. Bu girişim ile birlikte iletişim çalışmaları adına meydana gelen bir diğer önemli konu ise ilk defa “iletişim” adını kullanan bir akademik kurumda doktora programının açılmış olmasıdır. 1982 yılında İletişim Bilimleri Fakültesi'nin Türkiye'de uzaktan eğitim modelinin ilk örneğini sunan ve günümüzde uzaktan öğretimin lokomotifi rolünü üstlenen Açıköğretim Fakültesi'ne dönüşmesi ise tek çatı altında birden fazla ilkin gerçekleşmesi adına örnekler sunmuştur.

Yaklaşık 70 yıllık bir akademik geçmişe sahip olan Türkiye iletişim bilimleri çalışmalarının bulunduğu konum, alana katkı, oluşturduğu dönüm noktaları, gerçekleşen ilkler, oluşan literatür, özgün yazınlar vb. birçok yönüyle araştırılmaya muhtaçtır. Oya Tokgöz'ün yapmış olduğu, “Türkiye’de İletişim Eğitimi: Elli Yıllık Bir Geçmişin Değerlendirmesi” ile “Türkiye’de İletişim Araştırması: Nereden Nereye” adlı çalışmalar alan yazınına genel olarak ele alan çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Aysel Aziz'in hazırladığı “Dünya’da ve Türkiye’de İletişim Araştırmaları” adlı makale Türkiye’nin iletişim çalışmaları konusunda Dünya’daki konumunu belirleme gayretiyle öne çıkmaktadır. Alan yazınına dair bir diğer örnek Korkmaz Alemdar ve İrfan Erdoğan'ın hazırladığı *Öteki Kuram* kitabının son bölümünde 1990’lar ve 2000’lerde yapılan akademik araştırmalara yer verilmiştir. Hediyeullah Aydeniz'in hazırladığı “Türkiye’de Medya ve İletişim Çalışmalarına İlişkin Bir Çerçeve ve Yeni Yönelimler” adlı makalede alan yazınına dair genel bir seyrin sunulurken, yine Aydeniz'in Dijital Gerçeklikte Halkla İlişkiler Çalıştay’ında ortaya koyduğu “Türkiye’de Medya ve İletişim Pratiğinin Teorik İmkânı ve Hafıza” adlı metin Türkiye’de yapılan medya ve iletişim çalışmalarının seyrini ortaya koymasıyla alana katkı sunmaktadır. Esmeray Karataş'ın hazırladığı “Bir Bilim Dalı Olarak İletişim Bilimleri Alanının Türkiye’deki Konusal Kapsam Analizi” adlı metin alan yazınının tarihine vurgu yapan çalışmalar arasındadır. Alan yazınının genel seyrine dair farklı çalışmalar hazırlanmış olsa da Türkiye iletişim bilimleri tarihi adına bir ilk olarak karşımıza çıkan ve bu isimle doktora programı açan Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nin akademik olarak yeteri kadar incelenmemesi alan yazını adına bir boşluk oluşturmaktadır.

Çalışmanın kapsamını İletişim Bilimleri Fakültesi ve İletişim Bilimleri doktora programında hazırlanan ilk doktora tezleri oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı; İletişim Bilimleri Fakültesi'nin kuruluş felsefesini, fakülteye biçilen rolü ve fıkırsel altyapısını incelemektir. Çalışmanın incelediği tarihsel aralık 1979-1992 yılları arasındadır. 1979 yılı fakülte bünyesinde Aşkun'un danışmanlığında hazırlanan ilk doktora tezini temsil ederken, 1992 yılı ise iletişim fakültelerinin çoğul tecrübelerinin olduğu yıl olmasından dolayı bir sınır olarak belirlenmiştir. Çalışma

kapsamında ele alınan doktora tezlerinin inceleme boyutu, doktora tezleri kapsamında sunulan model önerilerini irdelemekten ziyade, alana dair sunulan ilkler, tezlerin oturtulduğu düşünsel yapı ve fakülteye biçilen rol ekseninde olacaktır. Bu çalışmanın incelenmesinde ise nitel bir araştırma yöntemi olan doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır.

Kurucu dekanlık, fakültelerin yapısının şekillenmesinde önemli bir rol üstlenmiş de bir kurumun yapısını açıklamada tek başına yeterli olmamaktadır. Fakültenin kurumsal yapısına dair yapılan incelemelerde, kuruluş sürecinde görev alan akademik kadro, rektörlük, dekan yardımcıları, bölüm başkanları, fakülte yönetim kurulunda yer alan isimler gibi kritik konumda bulunan kişilerle birlikte açıklanması yerinde olacaktır. Ancak bu çalışmada, kurucu dekan olmasından dolayı, Aşkun’un fakülte politikasının oluşturulması sürecinde oynadığı rol ve üstlendiği idari sorumluluğuyla birlikte danışmanlığını yaptığı doktora tezlerindeki izler üzerinden incelenmeye çalışılmaktadır. Konu kapsamında inceleyeceğimiz doktora çalışmaları aşağıda kronolojik olarak sıralanmıştır:

- Ali Cemalcılar, “İletişim Sanatı Olarak Müziğin Öğretim ve Eğitim Ortamlarındaki Kurumsal Yapısı ile Yaygın Eğitimde Bir Model Önerisi”, 1985.
- A. Haluk Yüksel, “Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları”, 1986.
- Murat Barkan, “Eğitim Amaçlı İletişim ve Videonun İşlevleri: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi’nde Örgütsel Uygulama Model Önerisi”, 1987.
- Nabi Avcı, “İletişim Düşüncesinin Gelişimi, Eğitim-Öğretim Boyutuyla Bir Model Denemesi”, 1988.
- Deniz Güler, “Eğitim İletişimi Kurumu Olarak Çocuk ve Uygulamaları ile Bir Model Önerisi”, 1990.

I. Türkiye İletişim Bilimleri Tarihine Genel Bir Bakış

İletişim çalışmalarının, felsefeden sosyolojiye, tarihten dilbilime, psikolojiden siyasal bilimlere, hatta sibernetiğe kadar çok geniş bir konu ağında faaliyet göstermesi, akademik mecra dışında da kendine üretim imkanı bulması, bu bilimin sınırlarının çizilmesinde ve tanımlanmasında çeşitli zorlukları beraberinde getirmiştir. İletişimin sahip olduğu interdisipliner yapı, alanın isimlendirilmesinde de etkili olmuştur. Bize göre; alana dair dinamiklerin getirdiği şartlardan ötürü “İletişim bilimi” gibi tekil bir adlandırmadan ziyade “iletişim bilimleri” şeklinde tanımlanması daha uygun olmaktadır.⁵ Dönem itibarıyla alanın sınırlarının belli olmaması, disiplinler arası geçişin yoğun olması gibi nedenler, başlangıç noktasının belirlenmesini Türkiye özelinde zorlu hale getirir de, bu kapsamda karşımıza çıkan ilk çalışmanın Ahmet Emin Yalman’ın 1914 yılında Columbia

5 Bourse ve Yücel (haz.), *İletişim Bilimlerinin Serüveni*, s. 17.

Üniversitesi'ne sunduğu "Development of Modern Turkey by Measured by Its Press"⁶ adlı doktora çalışması olduğu söylenebilir. Osmanlı Devleti'nde basının doğuşunu ve gelişimini değerlendiren bu çalışma Türkiye iletişim bilimleri tarihi açısından bir ilki temsil etmektedir. Bu doktora tezi, üzerinden tam 104 yıl geçtikten sonra Türkçeye çevrilmiştir.⁷

Yalman'ın hazırladığı çalışmanın ardından Türkiye'de iletişim bilimleri adına meydana gelen kayda değer durumlardan bir diğeri 1931 yılında gerçekleşmiştir. Basın Yasası'nın getirdiği zorunluluk üzerine, yazı işleri müdürlerinde yükseköğretim şartı aranmaya başlanmıştır. Bu konudan ötürü gazetecilik eğitimi veren bir okul açılması gündeme gelmiştir. Çeşitli hazırlıklar yapılmış olsa da bu girişim sonuçsuz kalmıştır.⁸

Gazetecilik mesleğinin bir eğitim programına tabi olması adına oluşan beklenti yaklaşık 20 yıl sonra karşılık bulmuştur. İstanbul Gazeteciler Sendikası ve İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin, alanında uzmanlaşan ve bu alanda eğitim alan gazetecilerin yetiştirilmesi yönünde talep sunmaları üzerine 1950 yılında Türkiye'de üniversite düzeyinde iletişim bilimleri alanında eğitim veren ilk fakültesi olan İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü kurulmuştur. Enstitü, İktisat Fakültesi bünyesinde açılmıştır.⁹ Hızla faaliyete geçirilen Gazetecilik Enstitüsü aynı yıl içerisinde bünyesine öğrenci kabul etmiştir. Eğitim sürecinde kurumda ilk olmanın verdiği sancılar yaşanmış, seneler içerisinde çeşitli aksaklıklar olsa da eğitime devam etmiştir.

Bu noktada 1950'li yıllarda iletişim bilimleri adına esen rüzgarı destekleyen iki önemli akademisyenden söz etmek gerekir. İletişim tarihi ve basın incelemelerine dair yaptığı çalışmalarla literatüre katkı sağlayan, İstanbul Üniversitesi mensubu Cavit Orhan Tütengil'in ismine vurgu yapmak elzemdir. Yine Ankara Üniversitesi SBF'de görev alan akademisyen Nermin Abadan Unat'ın yaptığı çalışmalarda kuramsal ve yöntemsel katkılara değinmek faydalı olacaktır. 1954 yılında tamamlanan ve 1956 yılında yayımlanan "Halk Efkârı Mefhumu ve Teshir Sahaları" adlı doktora çalışması ile kamu (public) kavramını ilk defa etüt etme gayretinde bulunan Unat, Türkiye'de yapılan iletişim çalışmalarına metodolojik olarak Anglo-Amerikan yaklaşım biçimini getirmesi ile de önemli bir katkı sağlamıştır. Devam

6 Ahmet Emin Yalman, "Development of Modern Turkey by Measured by Its Press", Doktora tezi, Columbia Üniversitesi, 1914.

7 Ahmet Emin Yalman, *Modern Türkiye'nin Gelişim Sürecinde Basın 1831-1913*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.

8 Korkmaz Alemdar, "Türkiye'de İletişim Bilimleri, Batı Düşüncesinin Egemenliğinden Özgünlüğe", *Etkileşim Dergisi*, 2018, sy. 1, s. 10.

9 Tokgöz, "Türkiye'de İletişim Araştırmaları İçinde 1970'li Yıllarda Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde Yapılan İletişim Konusundaki Doktora Tezlerinin Rolü ve Konumu", s. 117.

eden süreçte yapılan çalışmalarda ABD’deki iletişim çalışmalarında karşımıza çıkan modernleşme yaklaşımının tesirini görmek mümkündür.¹⁰

Bu süreci takiben Ankara Üniversitesi Mülkiye (Siyasal Bilgiler Fakültesi) bünyesinde 1965 yılında Basın Yayın Yüksekokulu kurulmuştur.¹¹ Bu iki üniversite bünyesinde verilen eğitim Türkiye iletişim bilimleri çalışmaları tarihi adına oldukça önemlidir. Gerek iletişim eğitiminin üniversite düzeyinde yapılandırılması gerekse de iletişime dair akademik katkılarının sağlanmış olması, Türkiye’de iletişim çalışmalarına bilimsel bir standart getirmiştir denilebilir. Özellikle de Ankara Üniversitesi’nde verilmeye başlanan iletişim eğitimi, beraberinde akademik metinlerin üretilmesinin önünü açmıştır. Bölüme alınan bazı asistanlara UNESCO tarafından burs bağlanması, bu kişilerin ABD ve BBC’de alana dair eğitim almalarını mümkün kılmıştır. Bununla birlikte asistanlara, Siyasal Bilimler Fakültesi doktora programına dahil olmaları yönünde yol gösterilmiştir. Eksik ya da fazla yönleriyle, Siyasal Bilimler Fakültesi’ndeki iletişim bilimlerine dair ilk doktora çalışmaları da tam olarak bu dönemde, yani 1970’li yıllar içerisinde hazırlanmıştır. Doktora çalışmalarını tamamlayan kişiler ise literatüre “ilk beşler” olarak girmiştir.¹² Konuya dair çalışmaları hazırlayan kişiler ve çalışmaları ise şu şekilde sıralanmıştır.

Ünsal Oskay, 1971 yılında “Gelişim Açısından Kültür Değişimi” adlı doktora tezini hazırlayarak ilk adımı atmıştır. Ankara Üniversitesi SBF bünyesinde hazırlanan ikinci doktora tezi ise Oya Tokgöz’ün 1972 yılında tamamladığı “Türkiye ve Ortadoğu Ülkelerinde Radyo ve Televizyon Sistemleri: Mukayeseli Bir Araştırma” adlı çalışmadır. Bu çalışma, haberleşme sistemleri ve siyasal sistem arasındaki ilişkiyi tartışıp Türkiye ve Ortadoğu ülkelerini kapsayacak bir siyasal sistem ile buna uyumlu bir haberleşme sisteminin imkanlarını tartışmaktadır. Bir sonraki çalışma ise Aysel Aziz’e aittir. 1974 yılında tamamladığı “Televizyonun Yetişkin Eğitimindeki Yeri” adlı doktora tezi, dönem itibarıyla Türkiye’de yeni bir iletişim teknolojisi sayılan televizyonun, yetişkin eğitiminde kullanımının imkanı üzerine yoğunlaşmıştır. Uygur Kocabaşoğlu’nun 1978 yılında tamamladığı “Şirket Telsizinden Devlet Radyosu: TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihi Gelişimi ve Türk Siyasal Hayatı” adlı tezi ise SBF’de sunulan bir diğer doktora tezi olarak karşımıza çıkmaktadır. “İlk beşler” olarak tanımlanan grubun son doktora tezi ise Nilgün Abisel tarafından 1978 yılında sunulan, “Türk Sinemasının Gelişimine Genel Bir Bakış” adlı çalışmadır.

10 Oya Tokgöz, “Türkiye’de İletişim Araştırması: Nereden Nereye”, *Kültür ve İletişim Dergisi*, 2000, c. 3, sy. 2, s. 25.

11 Tokgöz, “Türkiye’de İletişim Araştırması: Nereden Nereye”, s. 25.

12 Tokgöz, “Türkiye’de İletişim Araştırmaları İçinde 1970’li Yıllarda Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde Yapılan İletişim Konusundaki Doktora Tezlerinin Rolü ve Konumu”, s. 118.

Özellikle 1970’li ve 1980’li yıllar içerisinde Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu’nda görev alan Ünsal Oskay, Aysel Aziz, Uygur Kocabaşoğlu, Metin Kazancı ve Oya Tokgöz gibi çok sayıda iletişim araştırmacısı, alana dair çok sayıda çalışmanın hazırlanmasında önemli rol oynamışlardır. Adını ifade ettiğimiz bu kişiler ile birlikte, Fransa’da doktora çalışmalarını yürüten ve 1970’li yıllarda tamamlayan Ertuğrul Özkök, Korkmaz Alemdar ve Raşit Kaya gibi isimler de sürece katkı sağlamışlardır. 1970 yılında gittiği ABD’nin Purdue Üniversitesi’nde yüksek lisans, Pittsburg Üniversitesi’nde ise doktorasını tamamlayan İrfan Erdoğan Türkiye’deki iletişim bilimleri çalışmalarına katkı sunan isimler arasında öne çıkmaktadır.¹³

Akademik çalışmaların bu dönemde yoğunlaşması tesadüfi değildir. Bu tarihsel aralıkta iletişim bilimlerinin seyrini belirleyen ana hatlarıyla birkaç etken karşımıza çıkmaktadır. İletişim teknolojilerinin gelişiminin akabinde ülke içinde televizyonun bir kitle iletişim aracı olarak etkisinin hızla artması ve televizyon yayıncılığının güçlenmesi bu noktada önemli bir etki sağlamıştır. Bir diğer başlık olarak ise iletişim eğitiminin bizzat kendisi ele alınabilir. Üniversitelerde akademik iletişim eğitimi verilmeye başlanması, alana dair kuramsal ve uygulamalı çalışmaların hızlanmasını da desteklemiştir.¹⁴

Kitle iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve ülkede kullanım alanı bulması; renkli televizyonların ülkeye girişi, video teknolojisinin ilerlemesi, telefon ile iletişimin yayılması, özel radyo ve televizyonun kurulması ve internetin kullanılmaya başlanması 1980’ler ve 1990’ları iletişim çalışmaları adına verimli bir ortam sunmuştur. Özellikle 1980 yılında Türkiye’de iletişim bilimleri adına önemli bir tecrübe ortaya konmuştur. Eskişehir Üniversitesi bünyesinde kurucu dekanlığını İnal Cem Aşkun’un üstlendiği İletişim Bilimleri Fakültesi kurularak, ilk defa bir akademik kuruma “iletişim” adı verilmiştir.¹⁵ Sinema ve televizyon alanında sektöre yetişmiş meslekî eleman kazandırma hedefiyle eğitime başlayan fakülte, 1982 yılı sonrası ise bölüm zenginliğini artırarak, Basın ve Yayıncılık, İletişim Sanatları, Eğitim İletişimi gibi alan içinde farklılaşan uzmanlık eğitimleri vermiştir.¹⁶

Devam eden süreçte ise farklı uzmanlık alanlarında iletişim eğitimi veren fakültelerin artması, bu kurumların yüksek lisans ve doktora seviyesinde eğitim vermeleri, iletişim bilimleri alanında yapılan akademik çalışmaların sayısını hızla çoğaltmıştır. Yüksek Öğretim Kurumu web sitesinde yer alan bilgilere göre ise

13 İrfan Erdoğan, “Özgeçmiş”, <https://erdoganirfan.blogspot.com/2017/03/ozgecmis.html> [Erişim Tarihi: 19.11.2021].

14 Alemdar, “Türkiye’de İletişim Bilimleri, Batı Düşüncesinin Egemenliğinden Özgünlüğe”, s. 11-12.

15 Konuya dair detaylı bilgiye ilerleyen bölümlerde yer verilecektir.

16 Anadolu Üniversitesi, “Açıköğretim Sistemi Tarihçe”, <https://www.anadolu.edu.tr/acikogretim/acikogretim-sistemi/tarihce> [Erişim Tarihi: 20.08.2021].

günümüzde 63 üniversitede iletişim fakültesi bulunmaktadır. Alana dair yüksek lisans ve doktora seviyesinde akademik üretim oldukça artmış olsa da çalışmaların niteliği ile ilgili soru işaretleri bulunmaktadır.¹⁷

II. Türkiye İletişim Bilimleri Çalışmaları Adına Bir İlk Girişim

Sosyal ilişkiler, bütünü kapsayan iletişim olgusunun bir bilim dalı olarak görülmeye başlandığı Türkiye’de, iletişime bir disiplin olarak yaklaşabilen, alana dair akademik üretim sağlayan, sektöre kalifiye eleman sunan, bununla birlikte alana dair iletişim bilimcilerin kazandırılmasını sağlayan okulların kurulması bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Her ne kadar İstanbul Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi tecrübesi bu noktada katkı sunmuş olsalar da bütüncül bir iletişim eğitiminin verilmesinde eksiklikler olmuştur.

İletişim Bilimleri Fakültesi’nin kuruluşuna dair atılan ilk adım 1972 yılında, “Akademik Kapalı Devre Televizyon ile Eğitim Enstitüsü” ile atılmıştır. Enstitü, eğitim vereceği öğrencileri 1977-1978 yılında kabul etmiştir. Kurum, eğitim programı gereği ilk dönemlerinde yalnızca sinema ve televizyon alanında eğitim verdiğinden ötürü adı Sinema ve Televizyon Yüksekokulu olarak değiştirilmiştir. İletişim Bilimleri Fakültesi’nin zeminini kuran bu yapının kuruluş amacı *Resmî Gazete*’de 15252 sayılı, 01.06.1956 tarihinde yayınlanan yönetmelikte şu şekilde ifade edilmektedir: “...sinema ve televizyon alanlarında, mesleki ve teknik öğretim, eğitim ve araştırma yapıp, bu alanlara özel bilgi sahibi işletmeci, sanatçı, yapımcı, yönetmen, teknik uzman vb. meslek üyelerini yetiştirmek.”

İletişim bilimleri belirli bir hazırlanma süreci geçiren, Sinema ve Televizyon Yüksekokulu, kurduğu zemin, edindiği birikim ve tecrübe ile 1979 yılında kurulan ve bir fakülte statüsüne sahip olan Televizyonla Eğitim ve Öğretim Fakültesi’nin kurulmasına zemin hazırlamıştır.¹⁸ Fakültenin kurucu dekanı olan Aşkun ise konuya dair düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Gerek kendi asıl işlevleri, gerek bağlı işlevleriyle Sinema ve Televizyon Yüksek Okulu, her şeyden önce yüksek düzeyli bir yapı sağlamlığında topluma katılmıştır. Yetiştireceği öğrencileri, yapacağı yayınlar, yürüteceği bilimsel ve genelinde kültür ile sanat alanındaki çalışmalarla, devletten aldığını topluma en iyi bir biçimde verebilecek bir birikimi kısa sürede elde etmiştir. Önemli olan bundan sonraki yaşamında, etkinliğini yitirmeden çalışmalarını sürdürmesi; Türk Kültürü ve Sanatı için çok yönlü yaratıcı kaynak olabilmesidir. Başlangıcın umut verici olması, doğal olarak

17 Yüksek Öğretim Kurumu, Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 20.11.2021].

18 Yüksel, *Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları*, s. 139.

gelecekte de umutlu olunabilmesi sonucunu yaratmaktadır. Dileğimiz, okulun çatısı altına girdiği fakültesiyle birlikte bu yolda gelişmesidir.¹⁹

1980 yılının Mayıs ayında Televizyonla Eğitim ve Öğretim Fakültesi, İletişim Bilimleri Fakültesi'ne dönüşmüştür. Bu gelişme ile birlikte ilk defa bir akademik kurum “iletişim” kelimesini ad olarak kullanmıştır.²⁰ Bu girişimi önemli kılan bir diğer husus ise iletişim adıyla bir doktora programının açılmış olmasıdır. Fakültenin amacı ve hedefine ilişkin dokümanlardan ortaya çıkan temel husus, medya ve iletişim sektörüne katkı sunacak iletişimcilere “iletişimci kişilik” yapısı kazandırmak olarak belirlenmesidir.

Dört yıllık lisans eğitimi ile birlikte aynı zamanda başlayan ve “İletişim Bilimleri Doktora Programı” olarak adlandırılan program, iletişim bilimlerinin lisansüstü seviyede akademik olarak somutlaşmasına katkı sunmuştur.²¹ 13 Aralık 1979 tarihinde yayımlanan *Resmî Gazete*'deki yönetmelikle birlikte hayata geçen doktora programı, “ilk kez Türk akademik yaşamında İletişim Bilimleri doktoru unvanını getirmiştir.”²² Yönetmelikte belirtildiği üzere doktora eğitim ve öğretim süreçleri; doktora dersleri ve seminerleri, bilim sınavı, tez hazırlama, sunuş ve savunma süreçlerini kapsamaktadır. Eğitim kapsamında verilen seminerler ve dersler ana ve yan olarak farklı disiplinlere bölünmüştür. Ana disiplinler; Davranış Bilimleri (Sosyoloji-Psikoloji-Sosyal Psikoloji-Kültürel Antropoloji) ve İletişim Bilimi (Sinema-Televizyon-Basın Yayın Eğitimi) olarak iki ana sınıfa ayrılmıştır. Yan disiplinler ise, Sinema, Televizyon, Basın, Yayın ve Eğitim alanları ile bağlantılı olarak; İşletmecilik, Ekonomi, Hukuk, Halkbilim, Edebiyat ve Teknoloji başlıkları altında toplanmıştır.²³

Fakültenin kurulmasındaki temel motivasyon kaynaklarından biri ise alana katkı sunacak iletişimcilere iletişimci kişilik yapısı kazandırmaktır. Bu hedef doğrultusunda sistemleştirilen eğitim-öğretim programı, beş ana kategoride sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmanın ilk sırasında iletişim bilimleri, sonrasında davranış bilimleri, hukuk, dil-tarih-eğitim, ekonomi ve diğer branşlar yer almaktadır. Çizilen eğitim şeması tek bir noktada buluşarak, yani İletişim Bilimleri Fakültesi'nde bir eğitim sistemi çatısı altında birleşerek, iletişimci kişilik modeli üzerinden öğrencilere aktarılmaya çalışılmıştır.²⁴ (Bkz. Şekil 1)

19 Buraya kaynak konulmalı.

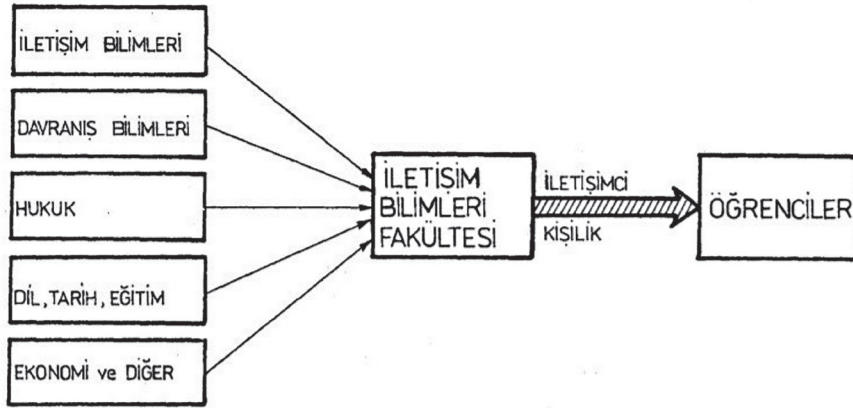
20 İnal Cem Aşkun, “T.Ö.E.F.’den İletişim Bilimleri Fakültesine”, *Kurgu Dergisi*, 1980, c. 3, sy. 1, s. 2.

21 Nabi Avcı, “İletişim Düşüncesinin Gelişimi, Eğitim-Öğretim Boyutuyla Bir Model Denemesi”, Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi, Eskişehir, 1988, s. 131.

22 Aşkun, “T.Ö.E.F.’den İletişim Bilimleri Fakültesine”, s. 17.

23 Aşkun, “T.Ö.E.F.’den İletişim Bilimleri Fakültesine”, s. 19.

24 Yüksel, *Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları*, s. 146.

Şekil 1: İ.B.F Çalışma Temeli

Fakülte içi gerçekleşen eğitim faaliyetleri bir yönüyle iletişimci kişilik oluşturma çabaları adına katkı sunma amacı benimserken, eğitimi tamamlayıcı statüde olan farklı iletişim ve eğitim kaynakları da mevcut olmuştur. Bu noktada fakülte dergisi olarak karşımıza çıkan, *Kurgu Dergisi*, ülkemizde dönem itibariyle henüz gelişim sürecinde olan iletişim bilimleri hakkındaki gelişmeleri duyuran, alana dair özgün çalışmaların üretildiği bir mecra olarak karşımıza çıkmaktadır. Dergi içerisinde; alana dair özgün çalışmalara, tercümelere, haberlere ve araştırmalara yer verilmiştir. Aşkun’a göre dergi vasıtasıyla ortaya koyulan çalışmalar, alana dair çalışmaların ele alınması için iletişim araştırmacılarını cesaretlendirmiştir.²⁵ Aşkun, *Kurgu Dergisi*’nin önemini vurgulamak adına, bundan sonra fakülte adına meydana gelecek her türlü değişimin ve gelişimin simgesi olacağını vurgulamıştır.²⁶

Ayrıca *Kurgu Dergisi*’nin yanı sıra, öğrencilere yönelik bir platform olan ve bir bülten niteliği taşıyan BAKAÇ, öğrencilerin arzu edilen yönde gelişmeleri ve fakültenin iç iletişiminin gerçekleşmesi adına çıkartılan bir mecradır.

III. İletişim Bilimleri Fakültesi’nin Açıköğretim Fakültesi’ne Dönüşümü

Temellerinin atıldığı ilk günden itibaren sürekli değişim gösteren, iletişim bilimlerinin dünyadaki seyrine göre konumlanmaya çalışan fakültenin bünyesinden bir öncü girişim daha doğmuştur. Türkiye’deki uzaktan eğitim tecrübesinin ilk profesyonel örneği olan Açıköğretim Fakültesi, ulusal düzeyde uzaktan eğitim-öğretim hizmeti ile görevlendirilmiştir. 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanunu kapsamında çıkarılan, 20 Temmuz 1982 tarihli, 17760 sayılı *Resmî Gazete*’de bildirilen

25 Yüksel, *Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları*, s. 142.

26 Aşkun, “T.Ö.E.F.’den İletişim Bilimleri Fakültesine”, s. 2.

“Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” nin 21. maddesinin “C” bendine göre İletişim Bilimleri Fakültesi, Açıköğretim Fakültesi’ne dönüştürülmüştür.

İletişim Bilimleri Fakültesi, eğitim programından, meslekî kişilik oluşumuna kadar birçok program üzerine kurgulanmış, müfredat çalışmaları tamamlanmış, öz itibariyle bir amaç ekseninde kurgulanmışken, Türkiye için yeni ve farklı bir deneyim sunma hedefi güden Açıköğretim Fakültesi’ne dönüşmesi kurumun öncül amaçlarının yeniden tanımlanması zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Konu kapsamında yapılan çalışmalar sonucunda, özellikle sinema ve televizyon alanlarına meslekî yeterliliği olan uzman yetiştirme hedefinde olan kurum, Açıköğretim Fakültesi’ne dönüşmesi ile birlikte, topluma uzaktan öğretim hizmeti sunma amacıyla örgütlenen, bununla birlikte destek hizmetler sunan bir uzmanlaşma eğitimini benimsemiştir. Netice itibariyle, fakültenin örgün kısmı; Basım ve Yayıncılık, Sinema ve Televizyon, Eğitim İletişimi ve Planlaması, İletişim Sanatları olarak dört bölümde eğitim vermeye başlamıştır.²⁷ Bu yönüyle iki yapı arasındaki en temel farkın İletişim Bilimleri Fakültesi ile Açıköğretim Fakültesi’nin amaçlarının farklı şekilde tanımlanmasından kaynaklandığı söylenebilir.

1982-1983 eğitim yılında ise Açıköğretim Fakültesi, yükseköğretimde fırsat eşitliği sağlanması hedefiyle açık ve uzaktan eğitim-öğretim hayatına aktif olarak başlamıştır. Yıldan yıla çeşitli alanlarda eğitim veren fakülte, 2021 yılı itibariyle iki milyon üç yüz üç bin sekiz yüz yetmiş öğrenciye eğitim vererek, varlığını sürdürmektedir.²⁸

Elbette yeni bir tecrübenin hayata geçirilmesi, kısa vadeli planlar çerçevesinde bir yapıya bürünse de orta ve uzun vadeli eğitim politikalarında muğlak bir görüntü oluşmuştur. Fakülte’nin kurucu dekanı İnal Cem Aşkun ve onun danışmanlığında Açıköğretim Fakültesi için bir model önerisi sunmak hedefiyle hazırlanan doktora tezleri, fikrî ve teknik modellerin fakülte ekseninde uygulanabilirliği üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu sistemin temeli ise akademik anlamda ilk defa İnal Cem Aşkun tarafından sistemleştirilen “Atatürkçü kişilik” yapısı ekseninde şekillenmesi gayreti söz konusudur.

IV. İnal Cem Aşkun’un Düşünce Dünyası ve İletişim Bilimleri Fakültesi’nin Kuruluş Felsefesi

Kendini anlamlandırma ihtiyacı duyan insanlığın ilk dönemlerinden, modern sosyal bilimler çalışmalarına kadar birçok kişinin üzerinde kafa yorduğu, üzerine mutabık kalınan tek bir tanıımı olmayan, farklı disiplinler tarafından farklı yönleri ile ele alınan “kişilik” olgusunun, toplumsal kimlik kavramı ile arasında

27 Yüksel, *Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları*, s. 149.

28 Anadolu Üniversitesi, Kurumsal, <https://www.anadolu.edu.tr/universitemiz/kurumsal/hakkinda> [Erişim Tarihi: 22.08.2021].

olan organik bağ, kişinin biricik yapısından, toplumsal bir varlık olması sürecine kadar ilişki içinde olduğu önemli bir süreci kapsar. Birey ve toplum arasındaki ilişkiler bütünü, kişilik olgusunun oluşma sürecinin başında, bir değerler bütünü olarak ortaya çıkar. Kişi, bir yandan kendi benliğini oluşturma amacıyla bu süreci iletirken, öte yandan toplumsal değerler ile etkileşimde bulunur. Bu süreçte ise birey, kişiliğini bulmaya çalışır. Aşkun da bu süreci, kendi zihin dünyasında tasavvur ettiği tanımlamayla, yani “Atatürkçü Kişilik” kavramsallaştırması ekseninde uygulanabilirliği üzerine kafa yorup, konuya dair akademik yayınlar ortaya koymuştur.

Konuya dair bir tartışmaya girmeden önce sıklıkla karşımıza çıkacak kişilik, toplumsal kişilik, meslekî kişilik ve Atatürkçü kişilik kavramlarını kısaca tanımlamak, aralarındaki ilişkiyi ortaya koymak konunun doğru konumlandırılması açısından önemlidir. Ahmet Cevizci’nin ifadesi ile kişilik; “Bireysel insan organizmasının davranışının, onu diğer organizmalardan farklılaştıran yönelimler bütünü”dür.²⁹ Bu yönüyle kişilik; toplumsal bir varlık olarak bilinen insanın duygularını, düşüncelerini ve günlük yaşam etkinliklerini belirleyen, sadece bulunulan mekan, zaman ve biyolojik izahı yeterli olmayan ve devamlılık gösteren özellikler bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁰

Toplumların değerler sistemini meydana getiren, evrensel özelliğe sahip olmayan, biz-öteki olgusu ekseninde toplulukları ve grupları birbirlerinden ayıran bir kişilik tanımlaması olarak karşımıza çıkan toplumsal kişilik kavramı grup özelliklerini temsil eder. Özdemir’in ifadesiyle toplumsal kişilik; “bireyin ait olduğu toplumsal çevrenin değerlerine, normlarına, akıl yürütmesine, sanatına, diline, dinine, gelenek ve göreneklerine ve diğer kurumlarına karşı geliştirdiği bir aidiyet bilincini ifade eder.”³¹

Meslekî kişilik tanımlaması için literatürde en bilinen tanımlama Holland’ın “Tipoloji Kuramı” ile gerçekleşir. Holland meslekî kişilikleri tipoloji kuramı ekseninde altı başlığa (gerçekçi, girişimci, araştırmacı, sosyal, sanatçı, geleneksel) ayırarak kişilik yapılarının mesleğe uygunluğu üzerinde durur.³² Ancak konumuz kapsamında tanımlama gayreti gösterdiğimiz meslekî kişilik tam olarak bu tipoloji üzerinden tanımlanamamaktadır. Bizim inceleme kapsamına dahil ettiğimiz meslekî kişilik tanımlaması ise; bir kurum çatısı altında, kurumsal yapıyı benimseyen, alana dair eğitimle donatılan, kurumsal bir kişilik temsili olarak meslek hayatında kendini tanımlayan kişilik yapısını ifade etmektedir.

29 Ahmet Cevizci, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2003, s. 234.

30 İbrahim Taymur, Mehmet Hakan Türkçapar, “Kişilik: Tanımı, Sınıflandırılması ve Değerlendirilmesi”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2012, c. 4, sy. 2, s. 155.

31 Sadi Özdemir, *Medya Emperyalizmi ve Küreselleşme*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2001, s. 108.

32 Binnur Yeşilyaprak, “Mesleki Gelişim Kuramları Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1995, c. 2, sy. 6, s. 45.

“Atatürkçü Kişilik”³³ ifadesini kavramsallaştıran, konuya dair bir altyapı oluşturmaya çalışan Aşkun, Türk toplumu için ideal kişilik yapısının “Atatürkçü Kişilik” olduğunu ifade ederek, sanattan işletmeye, iletişimden eğitime her mescada toplumsal kişilik ve meslekî kişilik temelinin “Atatürkçü Kişilik” ekseninde gelişmesi gerektiğini ileri sürmüştür, bunun imkanı üzerine çalışmalar yapmıştır. Bu imkanın uygulanabilirliği üzerine yapılan çalışmalar, İletişim Bilimleri Fakültesi, akabinde ise Açıköğretim Fakültesi tecrübesinde etkili olmuştur. Konunun bu bölümüne dair giriş yapmadan önce, Aşkun’un “Atatürkçü Kişilik” kavramlaştırmasına değinmek yerinde olacaktır.

Atatürk’ün bir doktrin adamı olmadığı belirten, bir ulusun ve toplumun önderi olması nedeniyle sunduğu vizyonun (Atatürk’ün altı ilkesi), onun adı ve ilkeleri ile anılması gerektiğini düşünen Aşkun, “Atatürk İlkelerinin Kişilik Boyutları” adlı makalesinde “Atatürkçü Kişilik Özellikleri”ni altı başlıkta sınıflandırmıştır:

- Cumhuriyetçilik Kişilik Özellikleri
- Ulusçuluk Kişilik Özellikleri
- Devletçi Kişilik Özellikleri
- Halkçı Kişilik Özellikleri
- Laik Kişilik Özellikleri
- Devrimci Kişilik Özellikleri

Yukarıda ifade edilen ilkelere bağlı olarak şekillenen kişilik yapısı, Aşkun’a göre Türk toplumunu diğer toplumlardan ayıran değerler bütünüdür.³⁴ İfade edilen altı ilkenin, Türk toplumsal yaşamının geçmişini bugününe bağlayan, yüzyıllardır devam eden bir sürecin bugünkü yansıması olarak gören Aşkun, “Yunus Emre’den Atatürk’e Toplumsal Kişiliğin Temelleri” adlı makalesinde, yüzlerce yıllık toplumsal yaşayış deneyimini bağdaştırarak bu iddiasına şu ifadelerle güçlendirmeye çalışmıştır.

Gönül yolunu insanlığa YUNUS EMRE ile açan Türk insanı; düşünce yolunu da ATATÜRK ile açmış bulunmaktadır. Türk’ün bu iki büyük temel adamının buluştukları kavşakta; Yunus Emre’nin temsil ettiği kişilik değerleri; Atatürk’ün Türk toplumu adına koyduğu toplumsal ve ulusal değerler, bunlara bağlı yeni Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran ilkeler (Cumhuriyetçilik, Ulusçuluk, Devletçilik, Halkçılık, Laiklik, Devrimcilik) ve bunların kişilik özellikleri ile bir araya gelip, bütünleşmektedirler.³⁵

33 Yüksel, *Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları*, s. 318.

34 İnal Cem Aşkun, “Atatürk İlkelerinin Kişilik Boyutları”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 1988, c. 1, sy. 4, s. 506.

35 İnal Cem Aşkun, “Yunus Emre’den Atatürk’e Toplumsal Kişiliğimizin Temelleri”, *Kurgu Dergisi*, 1992, sy. 11, s. 8.

“Atatürkçü Kişilik” kavramsallaştırması sınırları ekseninde şekillenen bireylerin, Türk toplumunun “bin yıllık kurumsal devlet kültürünü” edinen, geçmişten aldığı güvenle çağın değerleriyle uyumlu ve geleceğe odaklanan toplumsal bütünlüğün püf noktaları olduğunu ileri süren Aşkun, yalnızca kavramsal çerçeve oluşturmakla kalmamış, bu imkanın uygulanabilirliğine dair yöntem geliştirmeye çalışmıştır.

Aşkun, toplumun temelinde somut insan davranışlarına yön verecek en önemli yöntem ve kurumun eğitim olduğunu ifade eder. Toplamların, bireylere toplumsal yaşayış için ideal görülen kişilik değerlerini işleyip, çağdaş bir birey haline getirecek eğitim felsefesini, yöntemini ve örgütlenme yapısını yaratması gerektiğini ileri süren Aşkun, bunun gerçekleşmemesi durumunda, toplumların taklitçilikten kurtulamayacağını, bu durumun ise kişilik bozulmasına neden olacağını ileri sürmektedir.³⁶ Aşkun’un ifade etmiş olduğu kişilik bozulmasından temel kasıt ise, toplumun bizzat özünde yer aldığı iddiasında bulunduğu Atatürkçü kişilik değerlerinden uzaklaşmadır.

Aşkun, “Atatürkçü Kişilik” birikiminin, toplumun insan yetiştirme alanları olan eğitim kurumlarında, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı ve yukarıda ifade ettiğimiz altı ilke ekseninde şekillenen kişilik değerleri çerçevesinde örgütlenmesinin gerekliliğini vurgulamıştır. Toplumsal kişiliğin yanı sıra meslekî kişilik yapılarının da bu ekseninde oluşturulması gerektiğini ifade eden Aşkun, bu sürecin örgütsel boyutlarının önemine de vurgu yapmıştır.

Atatürkçü kişiliğe sahip bireyleri yetiştirecek eğitim-öğretim zemininin temel niteliklerine değinen Aşkun, bu görevi üstenecek öncelikli kurumların aile, okul ve bireyin temas etmesi olası olan sivil toplum, fikrî ve siyasi örgütler olduğuna vurgu yapar. Aileyi, eğitim sürecinin önemli bir parçası olarak gören Aşkun, çocuğun ilk etkileşim alanı olan ailenin de altı ilke ekseninde biçimlenmesi ve örgütlenmesinin gerekliliği üzerinde durur. O’na göre eğitim; “Atatürkçü Kişilik” kavramsallaştırmasının olmazsa olmazıdır. Konuya dair düşüncelerini ise kendi çerçevesinden şu şekilde ifade etmektedir:

Atatürk ilkeleri üzerine kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin vatandaşının Atatürkçü Toplumsal Kişiliğini kazanacağı temel kurum kuşkusuz okullar olacaktır. Ana, ilk, orta, yüksek, öğretim ve eğitim düzeylerinde yer alan okulların gerek örgün gerek yaygın türdeki çalışmalarının söz konusu kişiliği yetiştirecek biçimde düzenlenmesi, toplumun ve devletin dayanacağı vatandaş kişiliğinin yaratılmasının temel koşuludur. Bunun için de okulların biçimsel öğretim amaçlarıyla yetinmeyip daha çok eğitimin alanına giren Atatürkçü Kişiliğin öğrencilerine kazandırılması amacı doğrultusunda yapılarını yeniden örgütlemeleri zorunluluğu çıkmaktadır. Eğer bu yola girilmezse, kişinin ailede başlayıp, okulda süren,

³⁶ Aşkun, “Atatürk İlkelerinin Kişilik Boyutları”, s. 506.

meslek örgütlerinde son aşamasına gelen, kendi başına, ne yöne gittiği belli olmayan doğal kişilik “serüveninden” sağlıklı vatandaş veya toplum üyesi davranışları sağlanamaz.³⁷

Bu noktada Aşkun’un, yükseköğretim de dahil olmak üzere eğitime dair ortaya koyduğu ifadeler dikkat çekicidir. Eğitim kurumlarının kişilik edindirme amacıyla örgütlenmeleri düşüncesi çağdaş eğitim ve yükseköğretimin temel amacı ile farklılık içermektedir. Aşkun üniversitenin araştırma, eğitim, meslekî bilgi ve beceri kazandırmanın ötesinde bir amacı ve işlevi olması gerektiğine dair vurgu yapmaktadır. Çağdaş üniversite, akademik eğitim ve öğretim faaliyetleri için kadro üreten, bilimsel ve teknolojik araştırmalar yaparak katma değer sağlayan, elde edilen faydalı neticeleri toplum faydasına sunan kurumlar olarak tanımlanmaktadır.³⁸ Kurumları tanımlayan bu değerler ağı çerçevesinde ortaya konan her türlü akademik üretimin üstün yanı, ana hatlarıyla yukarıda ifade ettiğimiz esaslar etrafında şekillendiği bilinmektedir.

Atatürkçü kişilik oluşturma örgütsel boyutuna da büyük önem veren Aşkun, ailede başlayan, okulda gelişen Atatürkçü kişiliğin, gerek derneklerde gerekse de meslek kuruluşlarıyla bir bütün halinde toplumsal yaşayışın merkezine oturtulması gerektiğini belirtir.

İletişim Bilimleri Fakültesi kurucu dekanı olan ve fakültenin kuruluşunda dinamik bir etkiye sahip olan Aşkun’un bahsi geçen düşünceleri, fakültenin eğitim programı ve yöntemine doğrudan etki etmiştir. Atatürkçü düşünce sistemi ekseninde şekillenen eğitim ortamı, meslekî kimlik olarak “iletişimci kişilik” kazandırma hedefiyle hareket etmiş, bu anlamda Aşkun’un teorik ifade ve yöntemlerinin somut bir karşılığı olma görüntüsü çizmiştir. Aşağıda yer alan tablo ise, fakültenin eğitim ortamına dair önemli bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁹

Türkiye’de yeni bir tecrübe olarak eğitim ortamına giren ve iletişim teknolojilerine entegre şekilde varlığını sürdürecektir olan Açıköğretim Fakültesi adına hayata geçirilecek eğitim modeli ve yöntemi için de benzer bir altyapı oluşturulmaya gayret edilmiştir. Fakülte bünyesinde örgün öğretimde devamlılık sağlayacak öğrenci sayısı belirli bir sınır ekseninde sabitlenirken, Açıköğretim Fakültesi’nin uzaktan erişilebilir olması, öğrenci sayısının kitlesel seviyede seyretmesi vb. nedenlerden dolayı teorik olarak tüm topluma hitap edecek etkiye sahip olması iki yapı arasındaki amaç farklılıklarını da ortaya koymuştur. Bu nedenle İletişim Bilimleri Fakültesi meslekî kişilik oluşturma hedefi etrafında şekillenirken, Açıköğretim Fakültesi’nin edindiği misyon daha kitlesel bir yapıya

37 Aşkun, “Atatürk İlkelerinin Kişilik Boyutları”, s. 508.

38 Mehmet Arslan, “Çağdaş Eğitim-Çağdaş Üniversite Bağlamında Türkiye’deki Üniversitelerin Sorunları”, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 1992, sy. 183, s. 45.

39 Yüksel, *Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları*, s.146.

mevcut yapının geliştirilmesi adına farklı gayretler ortaya konulmuştur. Aşkun'un danışmanlığında hazırlanan, konu kapsamında incelediğimiz doktora tezleri ise Açıköğretim Fakültesi'nin kuruluş ilkelerine, değerlerine ve felsefesine uygun modeller sunması açısından bu süreci destekleme amacı gütmüştür.

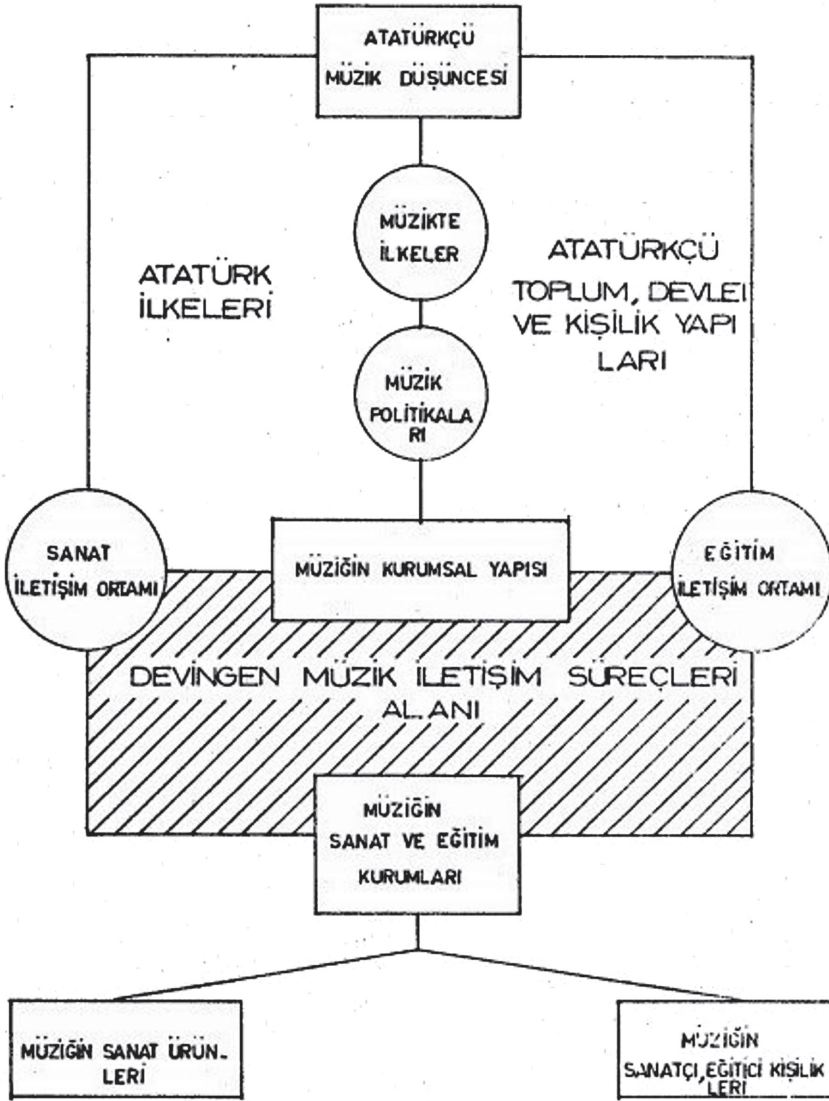
İletişim Bilimleri Fakültesi'nin doktora düzeyindeki ilk tez çalışmaları olan doktora tezleri, alanın kurumsallaşması adına katkı sunmaktadır. Programın tamamlanmasının ardından İletişim Bilimleri Uzmanı unvanının elde edilmesi bu yönüyle yine bir ilke tekabül ederken, doktora tezleri kapsamında Türkiye'deki uzaktan eğitim modelinin ilk örneğini teşkil eden Açıköğretim Fakültesi'ne model sunma gayreti önemlidir. İki yapı arasındaki ilişkiye dair bir diğer detay, İletişim Bilimleri Fakültesi doktora programında Açıköğretim Fakültesi açılmadan önce bu konulara yoğunlaşma eğilimi göstermesidir. İki yapı arasındaki ilişki çerçevesinde, Açıköğretim Fakültesi bir yönüyle İletişim Bilimleri alanına alternatif bir yol ve çalışma alanı oluştururken, uzaktan eğitim yöntemiyle de Türkiye için yeni bir eğitim-öğretim imkanı sunmuştur. İletişim Bilimleri Fakültesi ve Açıköğretim Fakültesi arasındaki simbiyotik ilişki, fakülte çevresinde akademik uğraş ve arayışta bulunan kişileri etkilemiştir. Bu ilişki ağında beslenen ve konu kapsamında ele aldığımız tezlerin yazarları ve konuları kronolojik olarak şu şekilde sıralanmıştır:

- Ali Cemalcılar, “İletişim Sanatı Olarak Müziğin Öğretim ve Eğitim Ortamlarındaki Kurumsal Yapısı ile Yaygın Eğitimde Bir Model Önerisi”, 1985.
- A. Haluk Yüksel, “Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları, 1986.
- Murat Barkan, “Eğitim Amaçlı İletişim ve Videonun İşlevleri: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nde Örgütsel Uygulama Model Önerisi, 1987.
- Nabi Avcı, “İletişim Düşüncesinin Gelişimi, Eğitim-Öğretim Boyutuyla Bir Model Denemesi, 1988.
- Deniz Güler, “Eğitim İletişimi Kurumu Olarak Çocuk ve Uygulamaları ile Bir Model Önerisi, 1990.

A. Ali Cemalcılar, “İletişim Sanatı Olarak Müziğin Öğretim ve Eğitim Ortamlarındaki Kurumsal Yapısı ile Yaygın Eğitimde Bir Model Önerisi, 1985.

“İletişim Sanatı Olarak Müziğin Öğretim ve Eğitim Ortamındaki Kurumsal Yapısı ile Yaygın Eğitimde Bir Model Önerisi” başlığı ile Aşkun danışmanlığında, Ali Cemalcılar tarafından hazırlanan ve 1985 yılında tamamlanan doktora tezi, bir sanat dalı olan müziği, akademik anlamda Türkiye’de ilk defa bir iletişim sanatı olduğu iddiasıyla ele alması nedeniyle önemli bir yere sahiptir.⁴⁰ Ali Cemalcılar,

40 Ali Cemalcılar, *İletişim Sanatı Olarak Müziğin Öğretim ve Eğitim Ortamlarındaki Kurumsal Yapısı ile Yaygın Eğitimde Bir Model Önerisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1988, s. V.

Şekil 3: Ali Celamcılar’ın Tasarladığı “Atatürkçü Düşünce ve İletişim Bağlamında Ulusal Müzik Anlayışı”.

müzik ve iletişim arasındaki bağ üzerine temellendirdiği çalışmasında, Türkiye’deki iletişim çalışmaları kapsamında yeni bir söz söyleme gayretinde bulunmuştur. Aşkun ise, danışmanlığını yaptığı çalışmanın önsözünde çalışmanın maksadını ve önemini şu sözlerle ifade etmiştir:

Söz konusu ele alışı özcesi, müziğin bir iletişim sanatı ve kurumu bağlamında, nasıl bir iletişim sanatı ve kurumu bağlamında, nasıl bir eğitim, öğretim kalıbına alınabileceği; bunun Türkiye'deki gelişme çizgisinin, ne yönde boyutlandırılacağıdır.⁴¹

Çalışmanın ilk kısmında müziğin insan, sanat ve iletişim ile olan münasebetinin kökenlerine değinen Cemalcılar, toplumsal bir varlık olan insanın, bir iletişim aracı olduğu iddiasıyla sunduğu müzikle kurduğu ilişkiyi ve müziğin, iletişimsel süreçte kişiye sunduğu zemini tartışmaktadır. Müziğin eğitim ve öğretimine dair okul öncesi, ilkokul, lise ve devamında yüksekokul seviyelerine dair teorik bir perspektif sunan Cemalcılar, ortaya koyduğu teorik zeminin ardından müzik eğitim ve öğretiminin Türkiye'deki kurumsal yapısını ve tarihsel seyrini irdelemiştir. En nihayetinde çalışmanın model sunma hedefiyle ele aldığı Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nin uzaktan eğitim çalışmalarına dair müzik eğitimi ve iletişimi kapsamında model önerisinde bulunmaktadır.

Eğlendirici yönüyle ön plana çıkan müziğin, bu işlevinin yanı sıra eğitim-öğretim boyutlarıyla da ele alınması gerektiğini savunan Cemalcılar, Açıköğretim Fakültesi üzerine sunduğu model önerisinin temeline, Aşkun'un kuramlaştırdığı "Atatürkçü Kişilik Sistemi" ni yerleştirmiştir.

Yukarıdaki tabloda gösterilen "Atatürkçü Müzik Düşüncesi" portesi üzerinden hazırlanan model önerisi, ulusal müzik kültür varlığının muhafaza edilmesi, müzik temelli kültürel yabancılaşmanın engellenmesi, ulusal müzik kültürünün arzu edilmesi ve gelişmesi hedefini içermektedir. Yazara göre; Atatürk ilke ve inkılapları kapsamında gelişim gösteren ulusal müzik anlayışı temelli iletişim eğitimi, Atatürkçü kişilik yapısını ve ulusal bilinci geliştirecektir. Yine yazara göre; "müziği iletişim bağlamında ele alarak bazı sonuçlara ulaşabilmek; Atatürkçü müzik düşüncesinin ortaya çıkaracağı ilkeleri anlamak ve kavramakla mümkün olacaktır."⁴²

Cemalcılar'ın sunduğu model önerisinde; Atatürk ilke ve inkılapları kapsamında gelişen, Klasik Batı müziği, Türk müziği ve Türk halk müziği, müzik eğitimi ile iletişiminin çağdaş değerlere ulaşmasının öncül koşulu olarak ifade edilmektedir. Yine Cemalcılar'a göre;

Atatürkçü müzik düşünce ve anlayışına bağlı olarak müzik eğitim ve sanat iletişim ortamlarında, müziğin işlenmesi ve özen gösterilmesi, kendisinin de belirttiği gibi, devlet politikaları ve kamunun da yardımcı

41 Cemalcılar, *İletişim Sanatı Olarak Müziğin Öğretim ve Eğitim Ortamlarındaki Kurumsal Yapısı ile Yaygın Eğitimde Bir Model Önerisi*, s. VII.

42 Cemalcılar, *İletişim Sanatı Olarak Müziğin Öğretim ve Eğitim Ortamlarındaki Kurumsal Yapısı ile Yaygın Eğitimde Bir Model Önerisi*, s. 201.

olması ile biçimlenecek Türk müziğinin, evrensel müzikte yerini alabilmesi gerçekleşecektir.⁴³

Ali Cemalcılar, sanat, müzik, iletişim ve eğitim arasındaki bağı kurmak adına konu hakkında literatür araştırması ortaya koyup, konuya dair tartışma yürütürken, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi için sunacağı model önerisinde ise hali hazırda müziği öğretim programında bulunduran fakültenin ilgili müfredatını inceleme yöntemine gitmiştir. Fakültenin müziği bir iletişim aracı olarak kullanmasındaki amacı ve hedefi değerlendiren Cemalcılar’ın ortaya koyduğu model önerisi ise; mevcut işleyişe katkı sağlayacak tavsiye niteliğindeki önerileri içermektedir.

B. A. Haluk Yüksel, “Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları”, 1986.

Ahmet Haluk Yüksel tarafından 1986 yılında tamamlanan ve danışmanlığını İnal Cem Aşkun’un yürüttüğü “Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları” adlı doktora tezinin, Atatürkçü düşünce sistemini kültürel iletişim kavramıyla entegre etme girişiminde bulunması ve model önerisi sunması ile öne çıkan bir çalışmadır. Sistem yaklaşımının temel alındığı çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Konu içeriği nedeniyle iletişim çalışmaları arasında belirgin, ayırt edici özellikleri olan çalışmaya dair Aşkun, görüşlerini şu sözlerle ifade etmektedir:

Türkiye’de ilk kez Atatürkçü Düşünce –Türkiye Cumhuriyeti’nin temeli kültüredür- diyen kurucusunun özlemine uygun akademik bir yaklaşımla ve en önemlisi genç bir bilim adamı adayının kaleminden doktora tez çalışması olarak kamuoyunun inceleme ve tartışması önüne getirilmektedir. Çalışmanın üstünlüğü, Atatürkçü düşüncenin doktora düzeyinde bir akademik ortamın tartışma çizgisine getirilmesidir.⁴⁴

Çalışmada; Atatürkçü düşünce sisteminin tanımlanmış, iletişim ile ilişkisi incelenmiş, kültür ve iletişim arasındaki ilişki üzerinden tartışmalar yürütülmüş, Atatürkçü toplumsal kültür yapısı tanımlanmış ve en nihayetinde “Atatürkçü Düşünce Sistemi ve Kültürel İletişim” başlığı altında tartışmaları yürütülmüştür. “Atatürk ilkelerinin iletişimsel yapıları, Atatürkçü çağdaşlaşma, yönetim, dil, toplumsal yapı ve kültürün iletişimsel yapıları ve işleyişlerine sistem yaklaşımı ve iletişim süreci” tartışılarak Atatürkçü düşünce sisteminin, bireylere ve de topluma entegre edilmesi açısından olmazsa olmaz olarak görülen eğitim ve eğitim iletişimi boyutları irdelenip, öneriler sunulmuştur.

43 Cemalcılar, *İletişim Sanatı Olarak Müziğin Öğretim ve Eğitim Ortamlarındaki Kurumsal Yapısı ile Yaygın Eğitimde Bir Model Önerisi*, s. 203.

44 Yüksel, *Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları*, s. X.

Atatürkçü toplum ve devlet yapısını, altı ilke etrafında toplayan, bununla birlikte, Atatürkçü toplumsal düşünce ve iletişim, Atatürk ilkelerinin iletişim yapısı, Atatürkçü iletişim süreci, Atatürkçü çağdaşlaşmanın iletişim yapısı, Atatürkçü yönetsel iletişim, dilin iletişim yapısı ve kullanımı, Atatürkçü toplumsal iletişim, Atatürkçü kültürün iletişim yapısı, Atatürkçü kültürel iletişim süreci, Atatürkçü eğitim iletişimi gibi konu başlıklarını, altı ilke çerçevesinde sistemleştiren Ahmet Haluk Yüksel, çalışmanın iletişim ve kültürle ilgili her türlü bağlantısının temelini bu ilkeler üzerine inşa etmiştir. Bu yönüyle çalışmanın birçok bölümünde Aşkun'un düşünsel dünyasına dair izlere sıklıkla rastlamak mümkündür.

Açıkça görülmektedir ki; Atatürkçü düşünce sisteminin toplumsallaşma boyutuna katkı yapması adına kültürel iletişim boyutunun tanımlanması, bir model etrafında geliştirilmesi, eğitim iletişiminin bir parçası haline gelmesi ve bu yolla İletişim Bilimleri Fakültesi tecrübesi sonrası hayata geçen Açıköğretim Fakültesi'nin işlerliği adına da bir yöntem sunması adına hazırlanmış bu çalışma, kültürel iletişim süreçlerine bir rol biçme hedefiyle kaleme alınmıştır.

C. Murat Barkan, “Eğitim Amaçlı İletişim ve Videonun İşlevleri: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi’nde Örgütsel Uygulama Model Önerisi, 1987.

Kavram olarak iletişim olgusunu, eğitim-öğretim boyutuyla irdeleyen Murat Barkan, çalışmayı hazırladığı dönem için yeni sayılabilecek bir teknolojik ilerleme olarak karşımıza çıkan videonun, Türkiye’de yeni bir tecrübe olarak eğitim hayatına giren Açıköğretim Fakültesi adına uygulanma imkanı üzerinde durmuştur. Çalışmanın video iletişimi ekseninde Türkiye’deki uzaktan eğitim işleyişini tartışan ilk doktora tezi olması nedeniyle önemlidir.

Tamamladığı doktora tez çalışması ile açıköğretim eğitimine videonun işlevselliğini eklemeye çalışan Barkan, çalışmanın ilk kısmında eğitim iletişimine dair uygulamaların tarihsel seyrini sunarken, sonraki bölümlerde iletişim temelli kavram ile tekniklere eğitim bilimsel ve iletişim bilimsel perspektifte yaklaşımda bulunmuştur. Video teknolojisinin eğitim-öğretim boyutunu derinlemesine analiz eden Barkan, konuya dair oluşturduğu altyapı ekseninde Açıköğretim Fakültesi’nin uzaktan eğitim eğitiminde video teknolojisinin uygulanma imkanını, olası işlevlerini ve katkılarını tartışarak bir eğitim modeli önerisi sunmuştur. Barkan, hazırladığı doktora tezine dair yaklaşımını ise şu sözlerle ifade etmiştir:

Çağdaş eğitim-öğretim-öğrenim talebini nicel ve nitel olarak karşılamaya talip olan uzaktan öğretim dizgeleri doğal olarak iletişim teknolojisindeki gelişmeleri yakından takip etmek; bu gelişmelerin amacına katkıda bulunabilecek olanları saptamak ve uygulanan modelde gereken yeniden düzenlemeleri yapıp bu araçları da içeren yeni modelleri uygulamaya koymak durumundadırlar. Video ise iletişim teknolojisinin eğitim-öğretim-öğrenim

amacıyla uzaktan öğretim modelleri içinde devreye sokulması düşünülebilecek yeni bir üründür.

Böylece tanımlanabilen varsayımdan yola çıkaran çalışma, videonun Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi’nin uyguladığı uzaktan öğretim modeli içinde uygulanabilirlik düzeyini ve sağlayacağı katkıları kuramsal düzeyde tartışılacaktır. Bu tartışma sürecinde benimsenecek yöntem kaynak taramaları ve gözleme dayalı olacaktır.

Bu çalışma videolu iletişimi ve özellikle de videonun Türkiye’deki uzaktan öğretim çabaları içindeki yeri ve işletişini tartışan ilk doktora tezi olması nedeniyle de ayrı bir öneme sahiptir. Bu kuramsal çalışma video alanında bundan sonra yapılabilecek akademik çalışmalara bir temel oluşturmaktadır.⁴⁵

Netice itibarıyla Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi’nin daha önce de ifade ettiğimiz uzaktan eğitim yapısına ve ilkelerine uygun, örgün eğitim imkanı bulamayan kişilerin yükseköğrenim ihtiyacını karşılayan ve eğitim-öğretim sürecinin aksaklıklarının giderilmesi ve geliştirilmesi ile birlikte çağdaş eğitim değerlerine uygun olan bir model geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu noktada tez kapsamında iletişim alanı ve disiplinini konumlandırılmasından bahsetmek yerinde olacaktır.

Her türlü bilgi alışverişinin temel noktası olan iletişim, eğitim-öğretim faaliyetlerinin sağlıklı yürütülmesi adına öne çıkan olgulardan biridir. Tez içerisinde bu konuya önemle vurgu yapan Barkan, iletişim disiplinini ve teknolojilerinin eğitim-öğretim faaliyetlerindeki yerine vurguda bulunmuştur. Çalışmada iletişimin eğitime katkısı üzerinden, çocukluk dönemi eğitimi tartışılmış, yine iletişim disiplininin konuları arasında yer alan algılama ve engelleri üzerine de tartışmalar yürütülmüştür. Eğitim sürecinde bireysel iletişim ve kitle iletişimi için yararlanılabilecek iletişim araçlarını ve özelliklerini inceleyen Barkan, eğitim ve iletişimin entegrasyonu üzerinden bağ kurarak konuya dair değerlendirmelerde bulunmuştur.

D.Nabi Avcı, “İletişim Düşüncesinin Gelişimi, Eğitim – Öğretim Boyutuyla Bir Model Denemesi”, 1988.

Nabi Avcı tarafından 1988 yılında tamamlanan ve danışmanlığını İnal Cem Aşkun’un yürüttüğü, “İletişim Düşüncesinin Gelişimi Eğitim ve Öğretim Boyutlarıyla Bir Model Denemesi” adlı doktora tezi, çalışmamız kapsamında incelediğimiz tezlerden bir diğeridir. Çalışmanın önemi, iletişim düşüncesini merkeze alarak eğitim ve öğretim işlevini tartışmasından ve yürüttüğü tartışma doğrultusunda Türkiye’deki iletişim eğitimine bir zemin ve model sunma gayretinden gelmektedir. İletişim Bilimleri Fakültesi’ni konu edinen bu çalışmada, akademik bir çalışma alanı olarak iletişimin hem düşünsel yapısı hem örgün eğitim olanağı

45 Murat Barkan, *Eğitim Amaçlı İletişim ve Videonun İşlevleri: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi’nde Örgütsel Uygulama Model Önerisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1988, s. 9.

hem de araştırma düzeyinde nasıl kurgulanması gerektiği tartışılmaktadır. Avcı, Türkiye’de iletişim çalışmalarına dair yapılan faaliyetleri, İstanbul Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi tecrübeleri dahil olmak üzere iletişim eğitimi veren kurumları ve birikimi tartışarak, İletişim Bilimleri Fakültesi’nin özgün bir yapıya kavuşturulması ve kurumlaştırılması üzerine cevaplar aramıştır.

Çalışmaya, iletişim olgusuna dair tarihsel bir seyir sunarak, iletişimin kuramsal temellerine değinerek, “iletişim araştırmalarının bilimsel ilişki çevresi” ekseninde tartışma yürüterek başlayan Avcı, çalışmasını sistem kuramı üzerine inşa etmiştir. Türkiye’deki iletişim eğitimi ve uygulama şeklini irdeleyen Avcı, “İletişim Öğretim ve Eğitimi İçin Bir Model Denemesi” olarak isimlendirdiği bölümde ise yürüttüğü tartışma ve kuramsal temeller ışığında Türkiye’deki iletişim eğitim ve öğretimine dair model önerisi sunmuştur.

Avcı’nın hazırladığı doktora tezi ile ulaşmak istediği hedefi ise; iletişim alanında yapılan araştırmaların akademik zeminde, bir eğitim ve öğretim programı çerçevesinde kurumlaştırılmaktır. Bu kurumlaştırma hedefinin asıl öznesi ise meslekî bir kişilik tanımı olarak “iletişimci kişilik” yapısına sahip bireylerin yetiştirilmesidir. İletişim düşüncesi etrafında yapılan, iletişim eğitimi ve öğretimi amacıyla çalışma yürüten kurumların inşa edilmesi ve ardından sorumluluk alması, meslekî bir kişilik tanımlaması olarak iletişimci kişiliğin oluşması için gerekli görülmektedir. Nabi Avcı, hazırladığı doktora teziyle bir anlamda şu sorulara cevap aramaktadır:

- İletişimcilerin eğitim sürecinde edilecekleri meslekî kişilik yapısı ne yönde şekillenmeli?
- Bu süreçte hangi kurum ve kişiler iletişimci kişiliğin oluşturulmasında yer almalı?
- İletişimci kişiliğin altyapısını oluşturan zemin nasıl kurgulanmalı?
- Bireyler bu süreçte ne tür bir eğitim-öğretim programına tabi tutulmalı?

İnal Cem Aşkun ise danışmanlığını yürüttüğü doktora tezine dair görüşlerini, kaleme aldığı önsözde şu şekilde ifade etmektedir:

Ayrıca, toplumumuzda böyle bir kişiliğin yetiştirilmesinde her zaman uyum içinde olması gereken temel kişilik yapısı, kuşkusuz ATATÜRKÇÜ TOPLUMSAL KİŞİLİKTİR. Henüz olayların yaşadığımız, sınırların ve özelliklerini yeni yeni belirleme gereksinimi duyduğumuz konusunda kişilik, Türkiye’de iletişimi meslek olarak seçenlerin kişilik; araç ve yapılarını yönlendirmede de bir kılavuz niteliği taşıyacaktır.⁴⁶

Aşkun’un Avcı’nın tezinin önsözünde yaptığı “Atatürkçü Toplumsal Kişilik” vurgusu incelediğimiz diğer doktora tezlerinden farklılık göstererek, tezin içerisinde yer bulamamıştır. İncelediğimiz diğer tezler içerisinde yer alan; Atatürk,

46 Avcı, “İletişim Düşüncesinin Gelişimi, Eğitim-Öğretim Boyutuyla Bir Model Denemesi”, s. 2.

Atatürkçü kişilik, Atatürkçü toplumsal kişilik, Atatürk ilkeleri vb. kelime ve kelime grupları Avcı’nın hazırlamış olduğu doktora tezinde yer almamaktadır. Bu yönüyle, Avcı’nın çalışmasında ifade ettiği iletişimci kişilik yapısı, Aşkun’un önsözde ifade ettiği Atatürkçü toplumsal kişilik yapısını içermediği görülmektedir. Avcı ve hazırladığı çalışma, bu yönüyle Aşkun’un danışmanlığını yürüttüğü öğrencilerden ve onların çalışmalarından ayrılmaktadır.

E. Deniz Güler, “Eğitim İletişimi Kurumu Olarak Çocuk Televizyonu ve Uygulamaları ile Bir Model Önerisi”, 1990.

Doktora çalışmasının danışmanlığını yürüten Aşkun’un ifadesiyle;

İlk kez Sinema ve Televizyon Okulu öğrenciliğinden başlayıp, sonra yine İletişim Bilimleri Fakültesi’nin ilk mezunlarından olarak; açıköğretimde de edindiği görgül bilgi birikimiyle, kitlesel bir kurum olan çocuk televizyonunu iletişim bilimleri dallarından olan eğitim iletişimi bağlamında ele alıp; başlıca konu ve uygulama sorunlarını, Türkiye temelinde bir modele dayandırma girişiminde bulunan⁴⁷

Deniz Güler’in hazırladığı, “Eğitim İletişimi Kurumu Olarak Çocuk Televizyonu ve Uygulamaları ile Bir Model Önerisi” adlı çalışma, konu kapsamında ele aldığımız doktora tezlerinden bir diğeridir.

Uygulanan modelin önerisi, alana dair boşluğu doldurmak amacıyla çocuk televizyonu kavramı ile programlar ve içeriklerden oluşmaktadır. Konu kapsamında Dünya’da yayınlanan çocuk programları ve uygulamaları incelenmiştir. Dünya’daki çocuk programlarına dair veriler, farklı televizyon kurumlarına yollanan mektuplar neticesinde elde edilmiştir. Ancak elde edilen veriler dönüş yapan ülke ve kurumlarla sınırlı kalmıştır. 22 ülkeye gönderilen mektuba sadece 5 ülkeden açıklayıcı yanıt verilmiştir. Danimarka, Finlandiya, Polonya, Japonya ve İngiltere inceleme kapsamında başlık oluşturan ülkeler olarak karşımıza çıkarken, diğer ülkeler başlığı altında ABD ile birlikte, çocuk programlarının çoğunluğunu oluşturan Amerikan, Fransız ve Japon yapımı çocuk film ve programları incelenmiştir. Bu zemin üzerinden Türkiye’deki belli başlı çocuk programları ve uygulamaları üzerine tartışma yürütülmüştür. Tüm bunların sonucunda bağımsız ve tarafsız bir kanal önerilmiş, bu öneride çocuk televizyonunun eğitsel iletişim açısından özellikleri verilmiştir.

Çalışmanın temel dinamiklerini eğitim iletişimi kavramı etrafında kurgulayan Güler, Türkiye’de uygulanabilir bir model denemesi sunma gayreti göstererek, geleceğin teminatı olarak gördüğü çocukların “Atatürkçü Kişilik” yapısı çerçevesinde yetiştirilmesine dair cevaplar aramıştır. Çalışmada, çocuk kişiliği ile Atatürkçü

47 Deniz Güler, *Eğitim İletişimi Kurumu Olarak Çocuk ve Uygulamaları ile Bir Model Önerisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1991, s. VII.

Bu konunun kanımızca en övgüye değer çabası da; tez çalışmasının toplumumuz açısından içerdiği konu ve sorunları, ulusumuzun toplumu ve devletiyle kuruculuğunu yapan Atatürk’ün açtığı düşünce yolundan irdeleyebilmesidir ki; burada özellikle T.C. VATANDAŞLIĞI ile eğitim iletişimi arasında kurmaya çalıştığı bağlantı ilginçtir.⁴⁹

Eğitim iletişimi kavramının ilk defa bu çalışma kapsamında tanımlandığı iddiasında bulunan Güler, kavramın tanımlanması ve iletişim ile olan bağının anlaşılması için şu ifadeleri kullanır:

İletişimin kişilikler arasında gerçekleşen süreci eğitim iletişimi oluşturur. İnsanlar arasında kişilik bilgisinin sağlandığı iletişim sürecine eğitim iletişimi denir. Başka deyişle, eğitim iletişimi; yetiştiren ile yetişen arasındaki kişilik katkısının sağlanmasıdır.⁵⁰

Güler’in eğitim iletişimine dair ortaya koyduğu ifadeler, eğitim iletişiminin kişilik oluşturma sürecini, etkileyen ve etkilenen üzerinden tanımladığını ortaya koymaktadır.

Eğitim iletişimi kavramının temel uğraş alanı olarak görülen kişilik kavramını farklı boyutlarıyla irdeleyen Güler, sürecin çocuk ile kesişen alanlarını ve çalışmaya dahil olan diğer kısımları sistem yaklaşımı ekseninde irdelemiş, aynı zamanda kültürel iletişim ve zihinbilim gibi kavramları da çalışmanın inceleme kapsamına sokarak bir temel oluşturmuştur.

Sonuç

Türkiye iletişim bilimleri çalışmaları adına oluşan birikim içerisinde önemli bir yeri olduğunu düşündüğümüz, İletişim Bilimleri Fakültesi’nin incelenmesinin alan tarihinin önemli bir kesitine ışık tutması açısından girilmesi gereken bir uğraş alanı olarak görmekteyiz. Alan yazınının genel seyrine dair farklı çalışmalar hazırlanmış olsa da Türkiye iletişim bilimleri tarihi adına bir ilk olarak karşımıza çıkan ve bu isimle doktora programı açan fakültenin, akademik olarak ele alınıp yeteri kadar incelenmemesi alan yazını adına bir boşluk oluşturmaktadır. Yaptığımız çalışma ile bu boşluğu doldurmaya yönelik mütevazı bir katkı sağlamak hedef edinilmiştir. İnceleme kapsamında ulaştığımız sonuçları ise şu şekilde ifade edebiliriz.

Türkiye’de iletişim bilimleri adına bir kişilik inşası olarak iletişimci kişiliğe sahip iletişimcileri yetiştirme hedefini benimseyen ilk akademik kurumun Anadolu Üniversitesi, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi bünyesinde kurulan İletişim Bilimleri Fakültesi olduğunu söylemek mümkündür. Akademik alanda yaptığı çalışmalarla, işletme, iletişim, eğitim, tiyatro ve sanat dalları gibi birçok

49 Güler, *Eğitim İletişimi Kurumu Olarak Çocuk ve Uygulamaları ile Bir Model Önerisi*, s. VII.

50 Güler, *Eğitim İletişimi Kurumu Olarak Çocuk ve Uygulamaları ile Bir Model Önerisi*, s. 80.

farklı alanda meslekî ve toplumsal kişilik oluşturma imkanı üzerine yoğunlaşan Aşkun'un bu yöndeki gayreti İletişim Bilimleri Fakültesi kurumsal yapısına etkisi gözlemlenmiştir. Aşkun'un "Atatürkçü Düşünce Sistemi" çerçevesinde ortaya koyduğu kişisel duruşunu gerek fakültenin kuruluş sürecinde gerekse de çalışma kapsamında incelediğimiz doktora tezlerinde izleri sürülebilmektedir. Atatürk ilkeleri ile özdeşleştirdiği "Cumhuriyetçi Kişilik, Ulusçu Kişilik, Devletçi Kişilik, Halkçı Kişilik, Laik Kişilik, Devrimci (İnkılapçı) Kişilik" kalıpları üzerinden tanımladığı ve kuramlaştırdığı "Atatürkçü Kişilik" perspektifinde, meslekî kişilik ve toplumsal kişilik oluşturma imkanı üzerine yoğunlaşan Aşkun'un düşüncesinin, İletişim Bilimleri Fakültesi'nin amacının tanımlanıp programının oluşturulmasında model önerilerinde bulunan tezlerin birçoğunda etkisini görmek mümkündür.

"Atatürkçü Kişilik Sistemi" etrafında şekillenen, çağdaş eğitim değerlerine kimi yönüyle uzak kalan, toplumsallaşan kişilik hedefi güden bir yapı olarak Açıköğretim Fakültesi'nin eğitim-öğretim biçiminin farklı alanlarda geliştirilmesi adına model önerisi sunan doktora tezleri, fakülteye biçilen rolü görünür kılmaktadır. Her ne kadar Aşkun'un bu yöndeki misyonu görünür olsa da bazı çalışmalarda, onun çizmeye çalıştığı istikametın izleri görülmemektedir. Nabi Avcı'nın hazırladığı doktora tezi bu yönüyle ayrılmaktadır. Aşkun'un Atatürkçü Kişilik kavramlaştırmasına dair izlere rastlanmamaktadır. Ancak Aşkun'un doktora tezlerinin önsözünde kaleme aldığı ifadeler, belirlenen amacı önemli ölçüde ortaya koymaktadır. Bu noktada Aşkun'un danışmanlığını yürütmüş olduğu akademik metınlerin üstün gördüğü yanı, modern üniversite algısı ve akademik üretim değerlerinden ziyade, çalışmalara yükleme gayreti gösterdiği misyondan gelmektedir. Bu durum ise çalışmamızın dışına taşan ayrı bir tartışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Konu kapsamında ele aldığımız doktora tezleri iletişim bilimleri alanının kurumsallaşması adına da örnekler ortaya koymuştur. Doktora tezleri kapsamında incelenen konular çoğunlukla iletişim ve iletişim bilimleri alanındaki etkiler ve gelişmeler üzerine şekillenmiştir. Dönem itibarıyla yeni bir iletişim teknoloji ürünü olan videonun eğitim için bir iletişimi aracı olarak görülmesi, yine dönemi itibarıyla kitle iletişime etkisinin fark edilmesi anlamında Türkiye'de yeni sayılabilen televizyonun çocuk eğitimi için kullanma gayreti, iletişim teknolojileri alanında meydana gelen gelişmelerin takip edildiğini göstermektedir. Çoğunlukla eğlence unsurunun bir parçası olarak görülen müziğin bir iletişim sanatı olarak değerlendirilmesi ve müziğin farklı mecralarda etkilerinden ötürü eğitim-öğretim ortamında kullanılması gayreti yeni bir olguyu ortaya koyma çabasını sunmaktadır. Türkiye'de dönem itibarıyla tam anlamıyla bir kurumsallaşma eğilimi göstermeyen iletişim olgusunun düşünsel boyutuna, tarihsel seyrine ve iletişimin eğitim-öğretim boyutuna vurgu yapan çalışmaların yapılması, iletişim ve iletişim bilimleri alanındaki gelişmelerin etkisinde gerçekleştiğinin göstergesidir. Kısaca İletişim Bilimleri Fakültesi çatısı altında hazırlanan doktora tezlerinin konuları,

iletişim ve iletişim teknolojilerinin sürdürdüğü gelişim doğrultusunda şekillenmiştir denilebilir.

Eğitim politikalarının oluşmasında ve fakülte yapılarının şekillenmesinde kurucu dekanlar önemli bir role sahip olsalar da konuyu tek başına açıklama noktasında her zaman yeterli olmayabilirler. Rektörlükten akademik kadroya kadar birçok unsur bu sürecin şekillenmesinde aktif rol oynamaktadır. İletişim Bilimleri Fakültesi’nin kuruluş sürecinde rol alan akademisyen sayısı, eğitimde görevli olan akademisyenlerin formasyonu, benimsedikleri değerler vb. bilgilere ulaşamaması, çalışma kapsamında bu unsurların incelenmesini sınırlamıştır. Kurucu dekan olan Aşkun’un belirgin görüşleri, fakülte yapısının oluşmasındaki baskın katkısı, fakülteyi konu alan akademik yayınlar hazırlaması ve devamında danışmanlığını yaptığı doktora tezlerinin temeline kendi düşüncelerinin izdüşümünü oturtma gayreti, onu çalışması kapsamında incelenmeye değer bir kişi olarak öne çıkarmaktadır. Bu noktada Aşkun için, İletişim Bilimleri Fakültesi yapısının şekillenmesinde bütüncül bir rol oynadığını söylemek iddialı bir ifade olsa da belirleyici bir karakter olduğunu söylemek mümkündür.

İlk ve çoğul tecrübelerin aralığı olarak 1950-1992 yılları arasında ortaya konulan iletişim bilimleri tecrübesinin ve literatürünün, gerek Türkiye’deki akademik birikimin ilk örneklerini sunması, gerek alana dair boşluk doldurma noktasında katkı sunması, gerekse çalışmaların üzerine hazırlandığı akademik evren açısından incelenmesi gerekmektedir. Oluşan ve oluşmaya devam eden bu birikime dair incelemeler oldukça azdır. Bu durum ise sosyal bilimler açısından çağın bilimleri arasında görülen iletişim bilimlerinin Türkiye’deki tecrübesine dair birikim ve mazinin anlamlandırılmasında noksanlıklar oluşturmaktadır. Kaynakların ulaşılabilirliği, araştırma yöntemlerinin bu incelemeler adına sunduğu katkı ve alana dair üretim yapan araştırmacıların çokluğu, Türkiye iletişim çalışmaları tarihine dair literatür boşluğunu doldurmanın yolunu kolaylaştırmaktadır. Çalışma bir yönüyle, oluşan literatürün siyasal, toplumsal ve ekonomik etki hedefi barındıran alana dair akademik çalışmalara katkı sunma hedefi edinerek, bir yönüyle alanın çok yönlü incelenmesi ihtiyacını da ortaya koymuştur. İletişim araştırmacıları için bir laboratuvar ortamı sunan birikimin incelenmesi ve alan tarihi adına önemli noktaların ortaya konması gayreti, iletişim araştırmacılarına akademik anlamda az irdelenmiş bir araştırma alanının önünü açmaktadır.

Kaynakça

Makale

- Aysel Aziz, “Dünyada ve Türkiye’de İletişim Araştırmaları”, *Kültür ve İletişim Dergisi*, 2006, c. 9, sy. 1, s. 9-31.
- Binnur Yeşilyaprak, “Mesleki Gelişim Kuramları Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1995, c. 2, sy. 6, s. 43-49.

- Esmeray Karataş, “Bir Bilim Dalı Olarak İletişim Bilimleri Alanının Türkiye’deki Konusal Kapsam Analizi”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, sy. 51, s. 217-228.
- İnal Cem Aşkun, “T.Ö.E.F.’den İletişim Bilimleri Fakültesine”, *Kurgu Dergisi*, 1980, c. 3, sy. 1, s. 1-28.
- İnal Cem Aşkun, “Atatürk İlkelerinin Kişilik Boyutları”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 1988, c. 1, sy. 4.
- İnal Cem Aşkun, “Türkiye’de Ekonomik Kamu Düzeni Kavramına Bağlı Örgütsel Yönetimin Atatürkçü Düşünce ve Kişilik Temelinde Konumuna İlişkin Bir İnceleme II”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 1991, c. 2, sy. 8.
- İnal Cem Aşkun, “Yunus Emre’den Atatürk’e Toplumsal Kişiliğimizin Temelleri”, *Kurgu Dergisi*, 1992, sy. 11, s. 1-9.
- İbrahim Taymur, Mehmet Hakan Türkçapar, “Kişilik: Tanımı, Sınıflandırılması ve Değerlendirilmesi”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2012, c. 4, sy. 2, s. 154-177.
- Korkmaz Alemdar, “Türkiye’de İletişim Bilimleri, Batı Düşüncesinin Egemenliğinden Özgünlüğe”, *Etkileşim Dergisi*, 2018, sy. 1, s. 8-28.
- Mehmet Arslan, “Çağdaş Eğitim-Çağdaş Üniversite Bağlamında Türkiye’deki Üniversitelerin Sorunları”, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 1992, sy. 183, s. 45-48.
- Oya Tokgöz, “Türkiye’de İletişim Araştırması: Nereden Nereye”, *Kültür ve İletişim Dergisi*, 2000, c. 3, sy. 2, s. 11-30.
- Oya Tokgöz, “Türkiye’de İletişim Eğitimi: Elli Yıllık Bir Geçmişin Değerlendirilmesi”, *Kültür ve İletişim Dergisi*, 2003, c. 6, sy. 1, s. 9-32.
- Oya Tokgöz, “Türkiye’de İletişim Araştırmaları İçinde 1970’li Yıllarda Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde Yapılan İletişim Konusundaki Doktora Tezlerinin Rolü ve Konumu”, *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi*, 2013, c. 1, sy. 1, s. 115-142.

Kitaplar

- Ahmet Cevizci, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2003.
- Ahmet Emin Yalman, *Modern Türkiye’nin Gelişim Sürecinde Basın 1831-1913*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.
- Michel Bourse ve Halime Yücel (haz.), *İletişim Bilimlerinin Serüveni*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012.
- Sadi Özdemir, *Medya Emperyalizmi ve Küreselleşme*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2001.

Tezler

- Ali Cemalcılar, *İletişim Sanatı Olarak Müziğin Öğretim ve Eğitim Ortamlarındaki Kurumsal Yapısı ile Yaygın Eğitimde Bir Model Önerisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1988.
- Ahmet Emin Yalman, “Development of Modern Turkey by Measured by Its Press”, Doktora tezi, Columbia Üniversitesi, 1914.
- A. Haluk Yüksel, *Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1987.

- Deniz Güler, *Eğitim İletişimi Kurumu Olarak Çocuk ve Uygulamaları ile Bir Model Önerisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1991.
- Murat Barkan, *Eğitim Amaçlı İletişim ve Videonun İşlevleri: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi’nde Örgütsel Uygulama Model Önerisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1988.
- Nabi Avcı, *İletişim Düşüncesinin Gelişimi, Eğitim-Öğretim Boyutuyla Bir Model Denemesi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1988.

İnternet

- Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Sistemi, <https://www.anadolu.edu.tr/acikogretim/acikogretim-sistemi/tarihce> [Erişim Tarihi: 20.08.2021].
- Anadolu Üniversitesi, Kurumsal, <https://www.anadolu.edu.tr/universitemiz/kurumsal/hakkinda> [[Erişim Tarihi: 22.08.2021].
- İrfan Erdoğan, Özgeçmiş, <https://erdoganirfan.blogspot.com/2017/03/ozgecmis.html> [Erişim Tarihi: 19.11.2021].
- Yüksek Öğretim Kurumu, Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 20.11.2021].

